

Ejendoms historie

af Anton Blaabjerg

Ingen ordentlig slægtsforskning uden ejendoms historie! - Ved at følge gårdenes og ejendommenes historie og ved at finde ud af, hvem stamfaderen købte af og solgte til, fås et godt indblik i de forskellige slægtleds økonomiske forhold. Og med i købet får du en langt større sikkerhed for, at de - måske udelukkende ved hjælp af kirkebøger og folketællinger - opstillede slægtssammenhænge også afspejler de faktiske forhold.

Til disse absolut nødvendige undersøgelser anbefales følgende litteratur:

- a Svend Aakjær: Dansk Landsbyhistorie 1844-1600. - I *Fortid og Nutid. Tidsskrift for Kulturhistorie og Lokalhistorie*, udg. af DHF, bd.4, 1923. - Optrykt i *Lokalhistorie - Rigshistorie ... og andre artikler fra Fortid og Nutid*. DHF. 1967.
- b Thelma Jexlev: Hvorledes kan man følge sin slægts eller sin gårds historie bagud fra Christian 5.s matrikel? - I *Personalhistorisk Tidsskrift*, 16-6, 1978.
- c Ellen Christensen-Dalsgaard: Kilder til landejendommenes historie i landsarkiverne. En vejledning. *Arkivserien* nr. 18, Landsarkivet, Odense, 1982.
- d Tommy P. Christensen: Tag over hovedet? Slægtsforskeren og ejendoms historien. I *Personalhistorisk Tidsskrift*, 1995:2.
- e Jesper Ratjen: Kort og ejendoms historie. I *Personalhistorisk Tidsskrift*, 1997:2.

Ved en ejendoms historisk undersøgelse - altid forsynet med ordentlige kildeangivelser - er vigtige punkter/kilder med udgangspunkt i personer fundet i f.eks. folketællingen 1845 følgende:

- 1 Matriklen 1844 for det pågældende herred i amtstue- eller retsbetjentarkiv; heri findes ejendommens matrikelnr., som benyttes som indgang til:
- 2 Realregister (topografisk reg.) for sognet. Hvert matr.nr. har sin side med angivelse af hartkorn og henvisninger til adkomster og forhæftelser. - Alt indgang til:
- 3 Skøde- og panteprotokoller.
- 4 Oplysningerne fra skøde- og panteprotokoller kan suppleres med undersøgelser i skifteprotokoller (vær også opmærksom på evt. tilhørende pakker med bilag.

Brug disse kilder tilbage til frikøb fra gods lidt før eller efter år 1800.

Nærmere beskrivelser af ejendommenes bygninger findes i:

- 5 Brandforsikringsarkivalier, herredsvis 1800 ff. - Forsikringsprotokollen er nøglen til taksationsprotokollen.
- 6 Landsdækkende jordebøger, udarbejdet 1805-20, som forarbejder til matriklen 1844 (findes derfor i Kort- og Matrikelstyrelsens arkiv, Rentemestervej 8 i København). - De matrikelnumre, der kom til at gælde 1844, blev tildelt ejendommene 1805 ff.
- 7 Amtsvis hartkornsspecifikation 1788-90 i flere amtstuearkiver.
- 8 Fæste- og skiftearkivaler i godsarkiverne, i bedste fald fra omkring 1800 tilbage til 1719, da godsejerne blev pålagt af føre protokoller.
- 9 Ca. 1787 ff blev der ved udstedelse af fæstebreve tinglæst syns- og taksationsforretningen ved herredstinget (evt.

samlet i pakker, eller indført i kopibøger), alt i retsbetjentarkivet. - Kan således supplere/erstatte en fæste protokol; tilsvarende kan manglende skifteprotokol erstattes af skiftedesignationer i amtsarkivet.

- 10 Godsernes årlige hartkornsspecifikationer (jordebøger) er velbevarede i visse amtstuearkiver fra ca. 1740-50.
- 11 Jordebøger for visse år kan evt. findes i godsarkivet.
- 12 Jordebøger for godset ved ejerskifte og pantsættelse blev tinglæst på landstingene indtil 1805 (til Viborg landstings skøde- og panteprotokoller er nøglen Nygårds sedler, nu kopieret og indbundet; heri er godserne opført alfabetisk i hvert herred).
- 13 Strøgods (fæstegods, som ikke tilhørte nogen større godsejer) søges i herredets skøde- og panteprotokoller tilbage til ca. 1740, men også i landstingenes skøde- og panteprotokoller (Viborg landstings skøde- og panteprotokoller med originale registre i hvert andet bind 1690-1805, køber og sælgers fornavn samt lokaliteterne alfabetiseret efter 1. bogstav).
- 14 Strø- og kirkegods er opført med ejer og bruger hvert år i amtets hovedskattebøger (amtstuearkivet), visse steder bevaret siden omkring 1750.
- 15 Landmilitenslægdsinddelingsrulle 1724 (ajourført udgave af matriklen 1688) på Rigsarkivet i Danske Kancelli, afd. D, VII, nr. 139-41 (i Jylland mangler Århus og Ribe stifter, - for Rinds og Gislum herreder findes rullen tillige som matrikel 1724 i retsbetjentarkivet).
- 16 For visse amter findes ajourførte udgaver af matriklen 1688 (i Viborg i Z-arkiver).
- 17 Amtets matrikel 1688 (originaler findes

på Rigsarkivet, amtstuenes genparter i landsarkiverne - i Viborg i Z-arkiverne). - Bemærk: Matrikelnumre fra 1688 brugtes frem til 1778 i visse hartkornsspecifikationer (men *ikke* 1788-91) samt i diverse skøder (men stol mere på hartkornsstørrelse end på nr.).

- 18 Forarbejderne til matriklen 1688, nemlig mark- og modelbøger mv. fra 1680-erne i Rigsarkivet i Kbh., enkelte dele/genparter i landsarkiverne (i Viborg tillige for bl.a. Thys vedkommende hartkornsnedsættelser efter sandflugt).
- 19 Fra 1660-64 findes 3-4 forskellige matrikler på Rigsarkivet, enkelte genparter i landsarkiverne.
- 20 Ekstraskattemandtal fra 1611 til omkr. 1720 i Rigsarkivets lens- og amtsregnskaber (i enkelte nævnes kone og børn). - Visse gode mandtal i Militære regnskaber, krigskommissærernes kopskattemandtal 1660.
- 21 Landstingenes skøde- og panteprotokoller (Viborg landstings skøde- og panteprotokoller 1660-90 med maskinskrevet person- og stedregister, 3 bd. - Protokollerne 1626-57 er udgivet på tryk).
- 22 Før 1660 findes lensregnskaber med jordebøger mv. for krongods - enkelte dele tilbage til omkr. 1550. - Adelenes gods før 1626 må søges i retsakter mm. - f.eks. Viborg Landstings dombøger 1568 ff.
- 23 I flere bispearkiver (bl.a. Viborg) findes lister over tiendeyderne, decimanterne 1651 (med navne på fæstere herskab) samt indberetninger og gårde og bol 1657, som kan supplere matriklerne fra 1660erne.

NB: Når intet andet er anført, findes kilderne i landsarkiverne.